

УЧЕЊЕ СВ. НИЛА СИНАЈСКОГ О МОНАШТВУ

(Свршетак)

Примање монаштва и монашки завети

Постриг у монашки чин претстављао је у време св. Нила (тј. крајем IV и почетком V века) читав литургички обред.⁴ У делима самога св. Нила он није потпуно изложен. Само се понегде налазе места, која делимично указују на саставне делове тога обреда. Св. Нил, делећи опште распрострањено мишљење,⁵ гледа на монашки постриг као на једну од тајни

¹ Б. Лоренц. Религија Спинозина. — Богословље 1933, с. 42.

² Божићна посланица еп. Николаја — Мисионар 1936, с. 293.

³ G. Dumas, *Traité de psychologie* 1924 II, p. 206 и д.

⁴ Види: арх. Иннокентиј, *Постриженіе въ монашество*, Вильна 1899.

⁵ Поглед на монашки постриг као на тајну био је врло распрострањен у аскетској литератури како пре св. Нила, тако и после њега. Тако нпр. блаж. Јероним назива постриг у монаштво „другим крштењем“ — *secundo baptismo* (Epist. XXXIX, ad Paulam, Migne, lat. s. t. XXII, col. 468); Теодор Студит, у једном од својих писама, каже за монашки живот да је τὸ μοναχικὸν μοναχικῆς τελειώσεως (Epist. lib. II, CLXV, Gregorio filio, Migne, gr. s. t. XCIX, col. 1524A), а на постриг у монаштво гледа као на акт где се испољава θεῖον μοναχικόν (Epist. lib. II, CXXXVII, Proscorio monacho, Migne, gr. s. t. XCIX, col. 1437C). Исте мисли налазимо код Симеона Новог богослова (Cap. practica et theologica 99, Migne, gr. s. t. CXX, col. 657), код Евстатија Тесалоникијског (De emendanda vita monachica, Migne, gr. s. t. CXXXV, col. 745 B), Симеона Тесалоникијског (De poenitentia, Migne gr. s. t. CLV, col. 493 A), Јована Антиохијског (De disciplina monastica, Migne, gr. s. t. CXXXII, col. 1124 A) и других.

која с постриженог скида „старог распадљивог човека“ (Еф. IV, 22) и облачи га у новог човека, створеног по слици и прилици Господњој¹. Сам акт примања монаштва пак, по учењу св. Нила, претставља свечани литургички обред, који има циљ да излије на постриженог особиту божанску благодат. То се јасно види из једног писма, адресованог на монаха Амфилохија, који је, како изгледа, слабио у духовној борби. Тешећи га и крепећи, св. Нил му указује на божанску благодат која прати монаха у његовом земаљском животу и која му помаже у делима духовног усавршавања. „Запамти, пише између осталог св. Нил, да си ти слично блаженом Давиду помазан тајанственим јелејем када си приступио пречасном монашком лику (σχήματι τῷ σεμνῷ)“ ... и даље: „Божанским помазањем ја називам благодат Св. Духа (χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος)“². У другом писму, упућеном затворнику Филомену, св. Нил помиње чак и поједине делове самог акта пострижења. Овде се он обраћа Филомену са питањем: „Када си се обукао у ту почасну монашку одећу (πότε ἄρα τὸ ἐνδύμα τὸ σεμνὸν τῶν μοναχῶν ὑπέδυσ)? Који је ава на тебе положио руку која благосиља (ποιὸς δὲ ἄββᾶς τὴν χεῖρα τῆς εὐλογίας ἐπέθηκεν)“³. Из овога писма јасно излази да је чин монашког пострига, у време св. Нила, био већ везан с одевањем специјалном монашком одећом, са читањем одређених молитава и полагањем руку од стране аве. Осим ових елемената чин монашког пострига, у делима св. Нила, на многим местима садржи потврду и о давању монашког завета (ἐπάγγελμα, ὁμολογία), тј. добровољне обавезе за испуњавање свега што тражи „високи монашки углед“⁴. Колико се чување завета сматрало важним, види се из трактата „de monastica exercitatione“, где сам св. Нил говори да је „боље

¹ Кол. 3, 10. Epist. lib. I, CCXLII, col. 172 B.

² Epist. lib. II, XCI, XCII, Amphilochio monacho, Migne gr. s. t. LXXIX, col. 241 BC. Упореди писмо Јовану монаху, где св. Нил говори о нарочитој благодатној помоћи за оне који су примили монашки чин (τοῦ σχήματος τοῦ μοναχικοῦ). Epist. lib. IV, XXXVIII, Joanni monacho, col. 568 AB.

³ Epist. lib. II, XCVI, Philumeno enclisto, col. 244. В. Види др. Ф. Гранић, Прилози правној историји манастира у грчким областима у IV—VI веку, „Богословље“, 1932, стр. 20.

⁴ ... „τῶν μοναχῶν μέγιστον ἀξίωμα“ — Epist. lib. I, CCXXXII, monachis in Cilicia degentibus, col. 168 C.

умрети, него учинити што било, што би се противило завету“.¹ Завет, који је по учењу св. Нила један од главних услова за примање у монашки чин, у ширем смислу јесте свечано обећање „да ће се узети крст и ићи за Христом, оставивши све: оца, лађу, мреже и све врсте занимања, а заједно с њима оставити сваку родбинску везу, па чак и сећање на њу“.²

Но особиту пажњу св. Нил поклања захтевима везаним за дати завет, тј. за строго чување 1) послушности, 2) целомудрености и 3) сиромаштва.

1. Суштина и смисао послушности (ὀλοκοή, ὀλοταγή) састоји се у готовности монаха да сву своју вољу и своје жеље потчине вољи Божјој, која води живот човеков увек ка бољем, а често и противу личних самољубивих жеља и тежњи. „Послушност Божјој заповести — пише св. Нил — обично дарује живот и бесмртност, а непослушност — смрт и трулеж.“³ Јер сам човек, услед ограничености свога разума, није у могућности да увек правилно упозна вољу Божју. Он често бира оно што је за њега штетно. Узвишеност и тешкоћа духовног живота, неизвесност бољег и угоднијег пута за уздизање ка духовном савршенству, опасност од пада или заблуде, препреке од стране непријатеља нашег спасења, — све то приморава нас да се не поуздамо у себе, да не верујемо себи, но да у свему следујемо руководству искусног наставника. Истинска послушност захтева од монаха да ни у чему не противуречи својој наставици, већ да свако његово наређење прима са детињом простотом и да га строго испуњује као вољу Божју, без роптања⁴ и противљења, чак ни тада кад изгледа да та његова наређења немају смисла. По учењу св. Нила монах треба да буде чисто оруђе за испуњавање воље свога наставника, који управља вољом свога ученика, слично уметнику који слободно располаже мртвим материја-

¹ De monastica exercitatione, cap. XX, col. 745 C: καὶ πόσῳ βέλτιον τεθνᾶναι ἢ πράξει τι τῶν τῷ ἐλαγγέλματι μὴ προκρίντων. Слична мисао налази се код Јована Касијана: „vitamque potius amittere temporalem, quam senioris violare mandatum. — Joannis Cassiani, de coenobiorum instit. lib. V, cap. XL, Migne, lat. s. t. XXXXIX, col. 265A.

² De volunt. paupertate, cap. XXXIV, col 1009 C.

³ Epist. lib. I, CCXLI, col. 172 A.

⁴ Epist. lib. II, XLV, col. 217 A.

лом. Св. Нил пише: „Старцима учитељима потребни су ученици који су се одрекли своје воље у тој мери да се ничим не разликују од мртвих предмета или од „материје која се налази у рукама уметника. Као што уметник на вештаству показује своје способности, а да ништа не стоји у опреци с његовом намером, тако исто и учитељ, усађујући у душе ученика познање врлине, не треба да налази на препреке, већ на пуну послушност својих ученика“.¹ Монаху Теодору пак св. Нил пише: „Ако си узео на себе славну послушност не буди љубопитљив да сазнаш разлоге настојатељевог наређења, већ сè само старај да усрдно чиниш то, што ти је наређено, па макар оно било напорно и тешко. Јер радозналост, да се сазна разлог наређења наставниковог и жеља да се да оцена његовим наређењима, служи као препрека твоме усавршавању“.² Исто овако као што се људи у лађи покоравају за време буре свакоме наређењу капетановом, верујући потпуно у његово искуство, тако су дужни положити се на знање и духовно искуство својих вођа и они који су — оставивши своја лична размишљања и жеље — спасење своје душе поверили другоме.³ Највиши пример истинске послушности дао је сам Господ Исус Христос. Његова човечанска воља уступа, не противуречи, не противустаје, већ се потчињава Његовој божанској свемогућој вољи“.⁴ На подражавање Христу св. Нил и указује у своме учењу о послушности као на идеал монашког живота. „Као што сте познали Христа — пише он — тако и живите у Христу, научивши се послушности од Христа, који је био послушан Оцу све до смрти,

¹ De monast. exercit. cap. XLl, col. 769D-772A. Мисао о неопходности строге послушности у монашком животу налазимо и код Антонија Великог (Epist. XX, Migne, gr. s. t. XL, col. 1065 AB), Василија Великог (Constitutiones monasticae, cap. XIX, Migne gr. s. t. XXXI col. 1388 B), Јефрема Сирина (види рус. превод — Творения Ефрема Сир., ч. I, Москва, 1848 г., о послушани, стр. 20—21) Јована Касијана (de coenobiorum institutis, нарочито lib. IV, cap. X, Migne lat. ser. t. XXXXIX col. 162B-163A) Јована Леств. (Scala paradisi, Gradus IV, Migne. gr. s. t. LXXXVIII, col. 680 A и даље), Аве Доротеја (Doctrina I, Migne, gr. s. t. LXXXVIII, col. 1636A-1640 D) и других аскета.

² Epist. lib. II, LXV, Theodoro monacho, col. 229 AB.

³ De monast. exercit. cap. XLII, col. 772 BC.

⁴ Види: Дѣянія Вселенскихъ соборовъ" рус. прев. т. VI Дѣяніе XVIII. стр. 231, Казань, 1882 г.

смрти крсне“ (Фил. 2,8).¹ На другом месту, још срдачније и дирљивије, звучи глас св. Нила, кад хвали монахе за њихову послушност. „Ви, најблаженији, — каже он — осим других врлина достојни сте дивљења још и зато, што ви разним гласовима, слично милозвучном многоструном инструменту, разгласујете јединствену песму побожности. Ви, испуњујући сваки своје, ни у чему не противуречите један другом. Разједињени телесно, ви се узајамном послушношћу сједињујете у једном циљу, слично музиканту који високе и ниске тоне, својствене различитим струнама, уметнички сједињује у једну складну, хармоничну мелодију“.²

2. Завет целомудрија (ή σωφροσύνη) је пре свега добровољна обавеза за безбрачни или девичански живот. Ову обавезу св. Нил јасно обележава у писму монаху Терину речима: „Монах нема права да се жени“.³ Но уздржљивост од брачног живота или девичанство претставља само спољашњу негативну страну завета целомудрија. По учењу св. Нила обим и садржај појма σωφροσύνη не обухвата само телесно уздржавање, већ има унутрашњу, основну страну, која обухвата чулне жеље, па потчињавајући их разуму, одржава чистоту душе и омогућује развиће и учвршћивање других врлина. „Они које се старају да своју невиност сачувају, — пише св. Нил монаху Роману — обавезни су да угушују у себи не само телесне пожуде, већ и самољубље, и славољубље, и лакомот ка лажи и свађама, и роптање, и пијанство, и празнословије, и сваки други порок. Јер ја називам девствеником онога, каже св. Нил, који се уздржава и душом и телом“.⁴

¹ De Volunt. paupertate, cap. LXVI, col. 1059 A

² De volunt. paupert., cap. LXIV, col. 1036 CD.

³ ὁ μοναχὸς οὐκ ἔχει ἐξουσίαν γαμῆσαι. — Epist. lib. I, CCXXII Therino monacho, col. 164 C.

⁴ Epist. lib. III, CCXCVIII, Romano monacho, col. 532A. Мисао ова веома је раширена у старој аскетској литератури. Тако, напр., Макарије Велики вели: ако ко чува своје тело од блуда, а унутра помислима прељубодејствује, то он неће добити никакве користи од свог девственог тела (Macarii Aegyptii, homil. XXVI, n. XIII, Migne, gr. s. t. XXXIV, col. 684A). По Василију Вел. пак девичанство није само уздржавање од рађања деце. Сав живот мора да буде девствен, јер човек може да прељубодејствује и речју, и оком, и слухом. Човек може такође да прими нечистоћу у срце, и може да поквари целомудрије неумереношћу у јелу и пићу (Види дела Василија В. у руском преводу. —

По мишљењу св. Нила мисао о девичанству изразио је и сам Господ у причи о десет девојака (Мат. 25, 1—13), од којих су само пет ушле у двор царски, јер су биле чисте и телом и душом. А других пет, које су биле девствене само телом, остале су ван двора, јер су се оскрњавиле помислима.¹ На тај начин завет целомудрија састоји се у чувању чистоте душе и у духовном усавршавању. Јер тежња ка Богу и приближавање Њему, као духовном бићу, треба да се врши у духу. Телесно уздржавање од брачног живота само је средство за уклањање препрека на путу духовног уздицања. Тешкоћа и узвишеност целомудреног живота пак дали су право св. Нилу, да га срањује са животом анђела. Тако, напр., у писму девојци Анастасији, он усхићено пише: „Славим те зато, што светлошћу свога живота и својом смиреношћу превазилазиш месец. Најчудније је од свега, видети у земаљском телу такву душу која живи животом бестелесних анђела.“² Девичанство, као жива жртва Богу³, чини људе „Божјим олтаром, храмом и драгоценим утварима.“⁴ Пример целомудреног живота, по мишљењу св. Нила, био је пророк Илија, који је први показао прави целомудрени и равноангелски безбрачни живот.⁵

3. Завет сиромаштва (ή άκτηροβία) је добровољно одрицање монаха од свих земаљских добара и привезаности, и примање на себе таквог живота који строго одговара јеванђелском духу. То је одрицање основано на речима самога Господа, који је рекао богатом младићу: ако хоћеш да будеш савршен, иди, продај што имаш и подај сиротињи, а сам узми крст и хајде за мног и имаћеш благо на небу (Мт, 19, 21).

Слово подвижническое, т. II, стр. 317-318, изд. П. Сојкина, СПб, 1911 г.). По св. Јовану Златоусту: „Девственица мора да буде чиста не само телом но и душом... Ако је тело девојке непорочно, а главнији њен део, душевне мисли су оскрњављене, то каква је корист од тога? Каква је корист, ако је храм порушен, а чува се само његова ограда?“ (Joannes Chrys De virginitate V. Migne, gr. s. t. XLVIII, col. 537).

¹ *ibid.* упореди Peristeria, cap. III, col. 865 D-867A.

² Epist. lib. II, CXVIII, Anastasiae virgini, col. 252 A.

³ Epist. lib. III, CCXCVIII, Romano monacho, col. 532 A.

⁴ Epist. lib. II, XXXI, Photinae et Dor... col. 212 D.

⁵ Epist. lib. I, CLXXXI, col. 152 CD.

⁶ De vol. paupertate, cap. LII, col. 1036 C. По учењу старе аскетске литературе сиромаштво је једно од најважнијих услова за монашки живот. Види: бл. Јероним (Interpretatio regulae s. Pachomii LXXXI-LXXXI

Св. Нил, у своме учењу о сиромаштву, чини разлику између термина ἀκτηροσύνη и πενία. Речју ἀκτηροσύνη ми не називамо невољно сиромаштво (τὴν ἀκούσιον πενίαν), каже св. Нил, које настаје због неопходности. Напротив, овом речју називамо добровољну решеност, да се у животу задовољавамо малим.¹ Питању добровољног сиромаштва св. Нил је посветио велики трактат,² где потанко излаже своје учење о троструком сиромаштву. Најузвишеније сиромаштво — ἀκρα ἀκτηροσύνη сусреће се у животу врло ретко, јер је мало монаха који цео свој живот посвећују искључиво служењу Богу и, живећи на земљи онако како су живели наши прародитељи у рају пре пада, нимало се не брину за материјалне ствари. Таквим сиромаштвом одликовали су се сви сведици, који су живели једино мишљу о спасењу своје душе и били потпуно слободни од земаљских брига. Као антипод овом високом духовном стању је ἐνυλος καὶ πολυκτήμων ἀκτηροσύνη тј. најмање сиромаштво, које се испољава у потпуној оданости земаљском. Св. Нил строго осуђује монахе, који показују најмање сиромаштво када даноноћно проводе у земаљским бригама, и позива их да се у свом животу придржавају средњег сиромаштва — μέση ἀκτηροσύνη, које се састоји у томе да монах само мали део времена посвећује бригама, ради задовољења најнеопходнијих телесних потреба, а све остало време проводи у молитви и читању Св. писма.³ „Јер телу је мало потребно, вели св. Нил. Зато се старај и о телу, али само толико да би га имао као сарадника у својим врлинама. Старање о телу не сме да спречава усавршавање душе... А ко се брине за волове, свакодневно пребро-

Migne, lat. s. t. XXIII, col. 77 AB), Атанасије Велики(?) (Syntagma doctrinae ad monachos n. 3, Migne gr. s. t. XXVIII, col. 840 B.), Василије Велики (De ascetica disciplina I; regulae brevius tractate, interrogatio LXXXV, Migne, gr. s. t. XXXI, col. 648 CD и 1144 A), Григорије Ниски (de instituto christiano, col. 297 C); Јован Касијан (de coenobiorum institutis, lib. VII, Migne, lat. s. t. XLIX, col. 291 sqq.; collationum V, cap. VIII, col. 619–620), Јован Леств. (Scala Paradisi, Grad. 16, 17, 26 — Migne, gr. s. t. LXXXVIII, col. 925; 930; 1089 A), Јован Зл. (In cap. XIII genes. hom. n. 3. — Migne, gr. s. t. LIII, col. 309; in Mathaeum hom. LXXII n. 3. Migne, gr. s. t. LVIII col. 671).

¹ De volunt. paupertate, cap. II, col. 969 D.

² De voluntaria paupertate, col. 968–1060.

³ ibid. cap. XXIX col. 1005 AB.

јава своја стада оваца, брижљиво обрађује винограде, надгледа шуме, њиве и воћњаке тако да му не достаје време ни за тај посао, како ће онда моћи да мисли о Богу? Кад ће да нађе времена за читање псалама? Кад ће моћи да се помоли Богу? Ако би чак и нашао времена, да се између послова сети Бога, како би могао да принесе Владици чисту молитву, кад је његова мисао заузета оним, о чему се он тако много стара?¹ „Стога бежимо од земаљских блага, пише св. Нил, презримо имања, новац и све што нас увлачи у себе и потамњује нашу мисао. Олакшајмо терет да би се лађа подигла из воде и да би се могао спасти крмар — ум и путници — мисли. Ако путници, који плове морем, својим рукама бацају, за време буре, властити товар да би се лађа спасла и, на тај начин, стаљјају свој живот изнад имања — онда зашто ми ради бољег живота да не одбацимо оно што вуче душу у пропаст?² Позивајући монахе да чувају завет сиромаштва, св. Нил даје сјајну песничку дефиницију ове врлине. „Сиромаштво је, вели он, искорењивање среброљубља, плод љубави, крст живота, безболно стање, благо које не изазива завист, небо које не зна за бриге, непокретно сунце, и неизмерно богатство“.³

Унутрашњи живот монаха

Човек постиже спасење, вечни живот или богоопштење, путем моралног усавршавања које, по учењу св. Нила, и јесте ближи циљ аскетског подвига. У претходним главама ми смо се упознали са овим сложним процесом унутрашњег очишћења и узвишења. Стога нам остаје овде да прикажемо само поједина аскетска средства, која св. Нил нарочито препоручује монасима као људима, коју су изабрали „велики пут ка савршеној врлини“.⁴ у таква средства спадају: 1) Читање Св. писма и побожна размишљања; 2) Пажња према себи и позивање самога себе; 3) Созерцање и 4) Бестрашће и живот у духу.

1. Читање Св. писма и побожна размишљања. — Важни и дубоки значај Св. писма за духовно очишћење и

¹ *Ibid.* cap. XXXIV, col. 1009 BC.

² De monast. exercitat., cap. LXIV, col. 797 AB.

³ De vitis quae opposita sunt virtutibus, cap. III, col. 1141 D.

⁴ Peristeria, sectio XI, cap. XXII, col. 936 B.

узвишење човека потиче из самог порекла и суштине Св. писма, које је „богоданахнуто“,¹ и као такво има извор у самом Богу. Реч Божја, као реч „истине“,² и реч „живота“,³ благодатно сеје у души божанско семе истинског живота. Јер у Св. писму је сакривено „Царство небеско“.⁴ Као последица благотворног утицаја Св. писма јављају се препорођај, очишћење и освећење човеково. „Читање Св. писма, пише св. Нил, уништава сваку бестидну и штетну претставу, слика у души свете ликове и помаже душу да би она, чувајући у себи достојна сећања на Бога (*μνήμας ἀξίας Θεοῦ*), добила чистоту“,⁵ јер „при читању Св. писма мисао нема времена да се занима страстима, већ се стално устремљује ка бољем.“⁶ Поучавање у речима Св. Духа истребљује све, чиме се хране зле помисли и уједно изазива духовну ватру, која загрева ум и доводи га у такво стање када молитва постаје нарочито јака“.⁷ „Читање речи Божје са љубављу у стању је услед тога да начини добрим чак и злонамерног човека“.⁸ Овај велики утицај речи Божје на душу човекову даје право св. Нилу да пише: „Божанско писмо због тајана, које су сакривене у њему, јесте вода која тече у живот вечни, света вода која исцељује и просвећује све верне“.⁹ „Божанско писмо је путовођа чистог живота, оно нам пружа обилну храну и велику насладу“.¹⁰ Природно је да читању Св. писма као и молитви, треба да приступамо са побожним и смерним осећањем. Само је такво читање речи Божје корисно. Ако се пак при читању Св. писма умеша горделива мисао и жеља да се покаже своје знање пред другима, то св. Нил отворено и оштро осуђује. Тако, напр., ђакону Еугенију, који је проучавао Св. писмо са сујетним мислима, он пише: „При читању

¹ Epist. lib. I, Gainae copiarum ductori, LXX, col. 111 D.

² Јов. XVIII, 17.

³ Дел. ап. V, 20.

⁴ Epist. lib. III, CCXCV, Didymo lectori, col. 529 C.

⁵ Peristeria sectio IV, cap. IV, col. 829 A.

⁶ Sermo, cap. IV, col. 1269 C.

⁷ Epist. lib. III, CCLXXVIII, Philochristo episcopo, col. 521 C; упореди Ep. lib. I, CLXIX, col. 149 C.

⁸ Epist. lib. III, CCLXII, Cypriano, col. 516 B.

⁹ Epist. lib. II, CXXI, Diacono, col. 264 D.

¹⁰ De monast. exercitatione, cap. LXII, col. 796 A.

Св. писма ти падаш у гордост, величаш се својим знањем, потсмехујеш се онима који не знају. На тај начин, уместо плодова, прикупљаш само лишће. Зажели боље да украсиш своју душу богоугодним делима, јер је речено: тешко вама књижници и фарисеји¹. Сличну осуду изрекао је св. Нил и монаху Павлу који је, падајући у леност, од раног јутра па све до заласка сунца седео непрестано над књигом. Св. Нил му, између осталог, каже: „Теби је добро познато да није могуће да се од једног камена сазида кућа. Услед тога немој да мислиш, да је доста владати само једном врлином, тј. читањем. Потребно је да се занимаш и молитвом и певањем псалама, и физичким радом, и трајним бдењем, и уопште разним врлинама да би могао да угодиш Богу, и да збациш са себе блато и тешку леност.“²

Најомиљенији део Св. писма за св. Нила су псалми, које често препоручује монасима да их певају, слично апостолима, јер блаж. Давид у њима, „уместо туге земаљског живота, јавља непрекидну радост“ (ἀγαλλίασιν ἀλαύτου).³ „Кад певаш псалме са осећањем и разумно, пише он Квинтилију, тежећи да у свом памћењу сачуваш Најсавршенијег, тада душа напушта одвратне и штетне страсти, и испуњава се неизреченом радошћу и са љубављу тежи Богу, хитајући да утоне у Њега и не претпостављајући ништа видљиво тој неисказаној лепоти.“⁴ Другом свом ученику, монаху Калинику, који је у духовној борби већ одржао победу над страстима, св. Нил даје за даље усавршавање, између осталог, савет: „...Похитај да се попнеш на високу гору врлина помоћу честог певања псалама, усавршавања самог себе и високог созерцања (θεωρίας).“⁵ По учењу св. Нила певање псалама је најмоћније оружје у борби са демонском силом, која се често устремљује на монаха са циљем да омете његову молитву. „Не страши се“, пише св. Нил свом ученику, „већ се пре свега наоружај молитвом и певањем псалама. Јер демони нас мрзе и имају једини циљ да најразноврснијим средствима, болестима и мучењима убеде наше срдце и ум да се не уздамо у Бога...“

¹ Epist. lib. I, LXXXIII, Eugenio diacono, col. 120 B.

² Epist. lib. IV, LX, Paulo monacho, col. 576 D. — 577 AB.

³ Epist. lib. II, V, col. 204 B.

⁴ Epist. lib. II, CLXI, Quintilio cancellario, col. 277 A.

⁵ Epist. lib. III, XXXVIII, col. 405 A.

Стога, познавајући њихов циљ, не бацај своје духовно оруђе — молитву и певање псалама, не малакши, укрепи се и прикупи сву своју снагу“.¹

При скрушеном читању Св. писма јављају се и побожна размишљања, која св. Нил нарочито препоручује монасима. Монах, кад чита Св. писмо, усамљен, у тишини, размишља о краткоћи и сујети свега земаљског, о својој моралној ништавности пред Богом, о Божјем промислу који се показује у односу према роду људском; размишља и о највећем акту Божјег добротинства — шиљању на земљу свог јединородног Сина, а такође о страшном суду и неисказаном благу небеском. У овим размишљањима човек налази за себе нови извор за јачање у борби са искушењима и за морално усавршавање. Природно је да монах, који се предаје побожним размишљањима, треба да буде слободан од сваке земаљске везаности (*μηδενίας φαντασίας κοηρικης*), да не би „мисао човекова имала времена да доводи страсти у акцију“.²

Да би се олакшале тешкоће, које се сусрећу на путу монашког усавршавања, св. Нил обично саветује да се размишља о небеским добрима, јер „ум, обузет радосним мислима, напушта оно што је непријатно и ублажује оштрину земаљске тешкоће“.³ „Стално мисли на лепоту небеских добара — саветује св. Нил — и тада никаква љубав према земљи и земаљским задовољствима неће ући у твоје срце“.⁴

2. Пажња према себи и познавање самога себе. Пажња према себи у монашком животу састоји се у томе да подвижник усредсређује активност разума на унутарњи, психички основ свога живота и свога понашања, имајући за циљ процену свога моралног стања. Пажња према себи помаже монаху да се снађе у својим компликованим душевним преживљавањима, да контролише осећања и да одвоји у својој души добро од зла, корисно од штетног. На тај начин пажња према себи је неопходно средство за монаха. Јер при непажњи и слабљењу духовне разборитости лако се може напустити прави пут за морално усавршавање. „Као што је око

¹ Epist. lib. III, CCLXXXII, Julio diacono, col. 524 A.

² Epist. lib. III, CCXCIII, col. 528D-529A.

³ Peristeria, sectio XII, cap. VII, col. 952 B.

⁴ Види дела св. Нила у руском преводу: „Разныя главы или мысли“, т. II, стр. 237, Москва, 1858 г.

крмара будно — пише св. Нил — и са пажњом мотри на узбуркане таласе, јер и мала непажња може довести до катастрофе, — исто тако и ум монаха, који се бори са њим страстима и лукавим демонима, мора да буде пажљив¹. Зато св. Нил, у својим писмима, често препоручује пажњу према себи као најважнији и најнеопходнији услов за узвишење душе и за њено приближавање Богу. Тако, напр., он пише монаху Ермолају: „Буди пажљив само према себи (πρόσεχε σεαυτῶ μόνῳ) и побрини се за то, како треба што боље да свршиш своје дело.“²

У тесној вези са пажњом према себи стоји познавање самога себе, које је, по учењу св. Нила, једно од основних аскетских средстава. Познавање самог себе има циљ да тачно измери духовну снагу и да јасно одреди позитивне и негативне стране духовног живота. То је психичка самоанализа духовног монашког живота, која је неопходна за даље морално усавршавање. Познање самога себе је полазна тачка за непрекидно монахово узвишење ка „почасти највишега звања“. Без мисаоног удубљивања у самога себе немогуће је очишћење душе и приближење Богу; немогуће је и познање Бога. Стога св. Нил стално захтева од својих ученика познавање самога себе. „Пре свега — пише он једном монаху — упознај самога себе (γνώθι σεαυτόν), јер познавање самога себе је најтежа ствар. Кад упознаш самог себе, ти ћеш бити у могућности да познаш и Бога“.³ На тај начин садржину аскетског познања чине — по учењу св. Нила — два предмета: с једне стране сам човек, његова унутрашња природа, а с друге — Бог. Јасно је, да је монах у стању да загрева у себи интерес и пажњу ка овим објектима само онда, кад у својој души гаји побожно расположење, кад свој ум концен-

¹ Oratio in Albianum, col. 750D Пажња према себи сматра се код свију старих аскетских писаца као главни услов за монашко усавршавање. Види: Антоније Велики (Sermo XVI, Migne, gr. s. t. XL, col. 974 B); Ава Исаија (hom. XVII, Migne, gr. s. t. XL, 1150 A, hom. XXV, col. 1183 CD — 1184 A, hom. XXVII, col. 1194 et sqq); Макарије Велики (hom. IX c. 11, hom. XVII, c. 6-8; hom. XXIX, c. 7; hom. XXXI, c. 6; hom., XLIII c. 4. — Migne, gr. s. t. XXXIV, col. 537D; 628 B — 629 B; 720 D, 732 C; 773 D); Василије Велики (hom. εις τὸ πρόσεχε σεαυτῶ — Migne, gr. s. t. XXXI, col. 200) и др.

² Epist. lib. II, XXV, Hermolao monacho, col. 212 A.

³ Epist. lib. III, CCCXIV, col. 536 C.

трише на процес сопственог спасења, које је, по својој суштини, узајамни однос духовне природе човека и најсветијег Духа — Бога.¹ Ово побожно расположење назива се у аскетској литератури „созерцање“.

3. Созерцање (Θεωρία).² — Са психолошке стране созерцање је религиозна интуиција, која омогућава човеку да у емпиричкој реалности види непроменљиву и вечиту суштину ствари и да у њој осети божанска својства Творца. „Ја називам правим Израилјанином онога — пише св. Нил — ко кроз созерцање (διὰ τῆς θεωρίας) видљивих и невидљивих ствари достиже посматрање самога Творца — Бога“.³ Исту мисао изражава св. Нил у своме делу „Narrationes“.

„Посматрајући оно што је видљиво, вели он, треба кроз видљиво да се тежи даље да би се душа уздигла и приближила богопознању (ἐγγύς ὑπόθεως ἄγων Θεοῦ), том крајњем пределу наших жеља“.⁴ Али, по учењу св. Нила, тај главни циљ созерцања не може бити потпуно остварен, јер је немогуће да се тачно позна природа Божја⁵, а и „ум човека није у стању да обухвати суштину Бога“.⁶ Ипак, божанске особине Творца могу делимично да се осете и да се сазнају од стране човека. Високо познање Бога, доступно је човеку само кроз благодатну помоћ самога Бога, када човек непосредно осећа и сазнаје божанска својства Творца. Такво индиректно созерцање Бога долази врло ретко, и аскети га обично називају „созерцање Владике у свом срцу“.⁷ Овај благодатни утицај пружа високи степен познања божанске суштине. Друго, ниже познање особина Творца човек добија помоћу созерцања видљиве природе и посматрања целисходности у устројству света, кад разум човеков, проничући у видљиве

¹ Види П. Пономаревъ, Догматическя основы христiан. аскетизма, Казань, 1899, стр. 154.

² Реч Θεωρία — посматрање, разматрање, познавање, истиче момент напрегнутог трајног посматрања, или истраживања појава, које се дешавају пред очима посматрача. — Види Зарини, Аскетизмъ, СПб. 1907 г., т. I, кн. 2, стр. 395, прим. 121.

³ Epist. lib II, CXXVII, col. 253 C.

⁴ Narrationes, I, col. 589A—592A.

⁵ Epist. lib. I, XVI, col. 88 CD.

⁶ Epist. lib. I, CLVIII, Decurioni, col. 148 B.

⁷ Isaaci Syri, De cogitationibus, Migne, gr. s. t. LXXXVI (pars prior), col. 885 C... θεωρεῖ τὸν Δεσπότην αὐτοῦ ἕσωθεν τῆς αὐτοῦ καρδίας.

појаве, угледа у њима отсјај силе и славе Божје. Природно је, да је познање Бога кроз созерцање природе, тј. кроз директно посматрање, нижа форма богопознања. Јер човек познаје Бога не по суштини, већ по величини Његових дела. Ради карактеристике познања Бога, које се добија кроз созерцање природе, аскети прибегавају аналогiji сунчане светлости и отсјаја њеног у води.¹ Созерцање видљиве природе или посебних њених појава и предмета, служи као духовна лествица, по којој се човечији ум постепено уздиже ка созерцању небеске лепоте. Овај пут уздицања је лакши и зато приступачнији за већину људи. Стога се св. Нил нарочито зауставља на созерцању природе и препоручује га монасима. По учењу св. Нила ништа нема у природи, што не би наводило људе на „морално или богословско“ созерцање (ἠθικὴν καὶ θεολογικὴν θεωρίαν).² „Заиста, вели св. Нил, цео живот може да се проведе у размишљању о Божјим делима. Уздижући очи небу, човек дању посматра сунце, а ноћу звезде. Бацивши пак поглед на земљу, он види разне земаљске плодове и многобројне разноврсне животиње. Посматрајући све то и видећи такође хиљаде разних врста птица и животиња, које се налазе у ваздуху и у води, човек се диви премудрости Творца и слави Бога“.³ Св. Нил наглашава даље морално-практички моменат созерцања природе, који се лако изводи из детаљног упознавања макаквог предмета видљиве природе. Јер свака ствар, свака појава поучава монаха, „како треба да живи и да ради, да би угодни Богу“.⁴ Тако мрав још за време жетве припрема себи храну за зиму. На тај начин он поучава како је потребно да се монах благовремено припреми за будући живот. Пчела, користећи се биљним цветом, врло вешто припрема за зиму саће и мед и тако нам указује како треба да се користимо примером добрих људи

¹ Григорије Богослов, *Oratio 28*, c. III, Migne gr. s. t. XXXVI, col. 29 AB.

² *De volunt. pauperitate*, cap. LXI, col. 1052 B. На другом месту св. Нил разликује троструко созерцање... *λότῃ γυμνασία σχολάσει ἠθικῆς, καὶ φυσικῆς, καὶ θεολογικῆς θεωρίας* — *De vol. paupertate*, cap. XXXIV, col. 1009 C.

³ *ibid.* cap. LXI, col. 1052 A.

⁴ *ibid.* 1052 B.

и да себи приуготовљавамо сладост за будући живот.¹ Даље св. Нил, позивајући се на пророка Јеремију,² скреће пажњу монаху на грлицу и голуба који, иако нису обдарени разумом, стриктно се покоравају закону Творца. Угледајући се на њих непокорни монаси треба да се науче да се без роптања покоравају и испуњавају вољу Бжјју. Чак и посматрање мртве стихије, посматрање мора, пружа нам моралну поуку. Гоњено ветром море се често уздиже и изгледа да тежи да се излије изнад својих обала. Али, покоравајући се вољи Саздатеља, који је песком ограничио море (Јер. 5, 22—23), поново се враћа у своје границе. Монах је дужан да подражава мору и да угушује у себи сваку нечисту мисао а нарочито да уништава у себи бесмислену гордост.³ Сем тога и свако видљиво светило поучава нас нечем корисном. Сунце напр. својим сјајем уздиже наш ум ка сазнању односа између Бога Оца и Бога Сина. Месец нас потсећа, сталном променом своје форме, на сујетност свега земаљског и на непостојаност и променљивост како земаљске среће тако и земаљске туге. Звезде, налазећи се у положају који им је Бог одредио, уче нас да не завидимо ономе ко нас надмашује славом и богатством и поучавају да не презиремо онога ко је у очима људи незнатан и ништаван. Јер звезде су задовољне својом судбином, оном „мером светлости какву им је одредио Бог“.⁴ Ову прекрасну поуку за монахе о користи созерцања видљиве природе св. Нил завршује речима: „Господ, желећи да будемо мудри као змије и кротки као голубови (Мт. 10, 10), чини нас да будемо ученици целе природе“.⁵ По учењу св. Нила сваки монах није у стању да приступи созерцању. Да би се пак успешно уздигао на високу гору созерцања,⁶ неопходна је чистота душе а такође и бестрашће, тј. потпуно угушивање страсти. Јер, по речима ап. Павла, „не може бити општење праведности са безакоњем“.⁷ Ову мисао наглашава св. Нил у писму монаху Арсину, коме пише: „Ако временом

¹ *ibid.* cap. LXII, col. 1052 C.

² Јерем. 8, 7.

³ *ibid.* 1053 A.

⁴ *ibid.* cap. LXIII, col. 1053 CD; cap. LXIV, col. 1056 B.

⁵ *ibid.* col. 1056 BC.

⁶ *Epist. lib. III, Callinico monacho, XXXVIII, col. 405 A.*

⁷ 2 Кор. 6, 14.

угушиш у себи све убитачне и штетне страсти, тек се онда посвети созерцању узвишених ствари. Ако се пак охрабриш и покушаш да се пењеш на гору пре победе над демонима, онда нећеш добити помоћ и садејство Божје¹.

4. Бестрашће и живот у духу. — Борба са страстима је неизбежни земаљски пут хришћанског живота. Услед тога је у морално-аскетском учењу св. Нила нарочито истакнут један обавезан услов за сваког монаха, а то је очишћење душе или њезино ослобођење од страсти. Страст као најјачи непријатељ нашег спасења, који кочи духовно усавршавање човеково, привлачи на себе најоштрије стреле Ниллових речи. Насупрот страсти св. Нил истиче високу монашку врлину — бестрашће (ἀπάθεια), које се састоји у потпуном ослобођењу од страсти и страсних мисли. „За време бестрашћа, вели св. Нил, умирује се све што узбуђује ум, а сама се душа уздиже изнад свих земаљских жеља“.² Прва, дакле, карактеристична црта ἀπάθεια је слобода од порочних душевних појава. Али ова црта не исцрпљује појам бестрашћа у потпуности. „Бестрасан је онај, вели св. Нил, који је победио, после пораза у многим борбама, а страсан је ко изјављује да је стекао врлине без борбе“.³ На први поглед изгледа да су два појма — „победа над страстима“ и „ослобођење од страсти“ — истоветни и да имају исти садржај. Али по својој суштини ова су два појма врло различна. Појам „победа“ садржи у себи увек елементе господарења над нечим. Не побeђује онај ко са кукавичким расположењем срца уклања од себе опасност или сам се склања од ње. Почасно име победника даје се оном, ко јуначким срцем постиже власт над својим непријатељем. Појам „ослобођење од нечег“ пак већином је лишен елемената господарења. Ослободити се опасности могуће је једноставно њеним уклањањем, или уклањањем себе од те опасности. Последњу појаву ми заиста примећујемо у моралној делатности будистичког аскете. Будиста се радије уклања од света и његових страдања, него што би хтео да води борбу с њима. Будистичко бестрашће лишено је активне силе. То је стање потпуног индиферентизма, када

¹ Epist. lib. II, LXXXIX, Arsino monacho, col. 241 AB.

² De volunt. paupert., cap. LV, col. 1041 C.

³ Ad Eulogium, cap. III, col. 1097 B.

се гасе сва осећања и када човек постаје пасивно бестрасан, тежећи ка небу, ка жељеној нирвани. На такво пасивно бестрашће не позива св. Нил. Бестрашће се, по учењу хришћанских аскета уопште, а св. Нила посебице, не ограничава само на негативну страну тј. ослобођење од страсти, како учи Буда, већ има важну активну позитивну страну. То је напрегнуто духовно стање, које је основ и почетак чистог добродетељног живота.¹ Хришћанско бестрашће је чистота душе, која активно потпомаже даље узвишење човека, доводећи га ка монашком идеалу, ка светости. Одбаивши све, што је подржавало и загревало егоистички правац живота, монах се у бестрасном стању уподобљава Христу, јер је разапео „старога човека“, „умро за грех“, слично смрти Христовој,² и васкрсава заједно са Христом ка новом благодатном животу. Морална чистота душе, која је обично везана са бестрашем, дозвољава монаху да се загрева љубављу према Христу, која чини главни садржај бестрасне душе. Ову мисао кратко, али јасно, изражава св. Нил речима: „Љубав је сапутник бестрашћа“.³ Љубав, као највећа хришћанска врлина, загрева подвижника за даље усавршавање, приводећи га „у човека савршена, у меру раста висине Христове“⁴ и помаже га да дефинитивно заврши „прелаз из телесног у духовни живот, где већ човек не живи телом, но духом“.⁵ Спомињући тако високо духовно стање св. Нил вели, да је „ово стање свето, мирно и светлосно, у којем човек нема никакво сећање на ма какву временску ствар“.⁶ Загревајући у себи благодатно осећање подвижник прелази поступно у стање „новога човека“, које је у највишем степену просвећено и просветљено стање духа човековог, када идеја синовства Божјег прелази из теоретског знања у живо созерцање. Јер „ако је монашки живот отпочет у Богу, а настављен у пламеној вери и вођен Божанским духом, онда се душа на позлаћеним крилима уздиже право к небу“.⁷ На тај начин човек још овде

¹ Григорије Ниски, *Orat. catechetica*, с. VI, Migne gr. s. t. XLV, col. 29A.

² Рим. VI, 6, 2, 5.

³ *Ad Eulogium*, cap. XXIII, col. 1124 C.

⁴ Ефес. 4, 13. *De vol. paupertate*, cap. XLVII col. 1029 BC.

⁵ *De volunt. paupertate*, cap. XLVIII, col. 1032 B.

⁶ *Epis. lib. III, CXLIX*, col. 453 A.

⁷ *Ad Eulogium*, cap. II, col. 1096 B.

на земљи постаје у правом смислу становник и грађанин невидљивог света. Али на овом високом ступњу добродетељног живота подвижнику претстоје нарочито велика искушења, која св. Нил претставља у живој и сликовитој форми. „Када се попнеш на највишу степеницу, пише он монаху Еугенију, када се одвојиш од земље, када потпуно омрзнеш земаљско, када запоставиш све видљиво, када истински „заволиш небеска блага, када прихватиш крила духовних орлова, који се лако узносе к небу, тада — баш тада — ћеш видети страшна искушења, тада ћеш претрпети ужасну борбу“.¹ Да би се избегла искушења и могући пад св. Нил учи да и на највишем ступњу духовног живота не треба приписивати успех властитом труду но сили Божјој“,² јер сам Господ чува од пада оне, који су се уздигли на висину врлина, говорећи: Кад свршите све што вам је заповеђено говорите: ми смо залудне слуге, јер учинисмо што смо били дужни чинити (Лук. 17, 10).³

З а к љ у ч а к

Ми смо се упознали са животом, са књижевним радом и морално-аскетским учењем св. Нила. Остаје нам да истакнемо само још главне особине његовог учења и карактеристичне црте његове личности, које налазимо у његовом догматском и моралном излагању и у његовом учењу о монаштву. Ради јасноће изнећемо укратко сваку од тих особина посебно.

1. Особина догматског учења св. Нила. — Кад бацимо легитимичан поглед на све радове св. Нила, намеће нам се готов закључак да је св. Нил специјално догматским питањима посвећивао врло мало пажње. Он је, како смо то раније већ нагласили, обраћао нарочиту пажњу на услове приближења човека Богу, а не на апстрактно разја-

¹ Epist. lib. III, CLXXV, Eugenio monacho, col. 465 BC

² Narrationes III, col. 620 A.

³ De volunt. paupertate, cap. X, col. 981D—984 A.

шњавање хришћанских догмата. Св. Нил није ставио себи у задатак да догматске проблеме разјашњава апстрактно-логичким путем. Стога код њега и нема трактата који би били посвећени раскрићу неког догматског питања. Ако се местимично осврће на извесне догматске проблеме, он то чини само у изузетним случајевима, кад се ти проблеми непосредно додирују са морално-практичном облашћу; другим речима, кад је желео да нађе догматску подлогу за своје аскетско учење. Ипак, у његовим многобројним писмима налазе се веома драгоцене догматске места, која до сада у науци нису искористићена, а која би могла да привуку пажњу савремених хришћанских догматичара. Тако напр. за разјашњење и решење питања о догмату искупљења веома је важно писмо епископу Силвану,¹ у коме износи дивно тумачење месијанског псалма XXI (Боже, Боже мој! зашто си ме оставио?) у вези са Јевр. 5, 7. Ово писмо потврђује правилност полазне тачке митрополита кијевског Антонија, у његовом најновијем проучавању догмата искупљења.² Код св. Нила хришћански догматичари могу да нађу још податке по питању „тајана“ и њиховом броју.³ Јер, из изложеног учења св. Нила о монаштву види се да он, заједно са другим аскетима, гледа на монашки постриг као на једну од тајана. На тај начин догматски материјал, који даје св. Нил, претставља нарочити интерес за решење важних догматских проблема, којима поклања пажњу и савремена православна богословска наука.

2. Особина моралног учења св. Нила. — У свом моралном учењу св. Нил испољава дубоко познавање и разумевање најинтимнијих страна човечје душе. Без претеривања би се могло рећи да је у учењу св. Нила сав духовни живот човека нашао свој пуни израз са свима врлинама и пороцима. Особиту нашу пажњу привлачи амартиологија уопште, а нарочито његова осмострука схема страсти. Св. Нил, као искусан и дубок психолог, описује особине сваке страсти и услове под којима се оне развијају, указујући у исто

¹ Садржај овог писма изложили смо у глави, која се односи на учење о човеку и о промислу Божјем.

² Митр. Антоній, Догматъ искупленія, Ср. Карловци, 1926 и „Хр. Живот“, 1927 г.

³ Митр. Антоній, Опытъ христ. правосл. катихизиса, Срем. Карловци, 1924, стр. 65.

време и на штетне последице. Напоследку он даје и поуке како се треба борити противу њих. Давши сјајан систем излагања о суштини греха, о његовом почетку, развићу и јачању у души човековој, он уједно указује и на средства за борбу с њим. То учење св. Нила може да нам послужи као драгоцен материјал за оживљавање сувопарног одељка о греху, који се предаје у школама.

3. Особина учења св. Нила о монаштву. — По учењу св. Нила монаштво није циљ, већ само средство, услов или оруђе за усвајање спасења које је извршио Исус Христос. Тај принципијелни поглед на монаштво у ствари је типичан израз хришћанског аскетизма. Јер пост, бдење, сиромаштво, девичанство, послушност не чине сами по себи савршенство, већ су средства помоћу којих човек може да постигне циљ. У вези с тим основним погледом св. Нила сви његови захтеви, који се тичу монашког живота, носе индивидуални карактер.¹ Што се пак тиче општег правца кога се придржавао св. Нил у своме учењу о монаштву, то га можемо назвати Аристотелевом „златном средином“. Dr. F. Degenhart даје дефиницију овог правца општим називом „*ῥᾶσις ἀκτινοβύτη*“, позајмивши тај термин од самога св. Нила.² Овим изразом св. Нил карактерише „средње сиромаштво“. Degenhart пак проширује обим овога појма и употребљава га за карактеристику општег, средњег пута без других крајности, који св. Нил препоручује својим ученицима као најближи циљ монашког живота.

4. Карактеристика личности св. Нила. — На крају ћемо нагласити неке карактеристичне особине саме личности св. Нила. Тежећи личној усавршавању он је у пуној снази оставио свет и отишао у пустињу. Но са одласком св. Нила са позорнице државног и друштвеног живота није прекинута духовна веза његова са људима. Са свих страна, из разних градова и манастира, обраћали су се њему људи писмено с различитим молбама. И сваки је добио оно што је тражио. У многобројним својим писмима св. Нил даје од-

¹ Изразити доказ овога пружа нам писмо св. Нила епископу Филону, које се односи на монашку храну. У овом писму св. Нил дозвољава слабијим монасима да као храну употребљавају чак и месо. Ep. lib. II, CLX, col. 276 CD.

² F. Degenhart, *Der hl. Nilus Sinaita*, s. 174

говоре, савете, утехе и поуке за духовни живот. Он разјашњава посебна места св. Писма, и просто и јасно објашњава чак и тешка догматска питања. Људи свих класа и положаја подједнако су привлачили пажњу св. Нила. При читању његових писама, испред нас пролазе, као у калејдоскопу, имена простих многобројних монаха, имена игумана, архимандрита, епископа, високих чиновника, војсковођа, а најзад — и име самог императора Аркадија. У свим тим писмима аутор испољава хришћанску љубав — ту истиниту љубав која, чувајући ревносно догмате вере и ауторитет цркве, уједно загрева у души састрадање према ономе ко пати и сарадост према ономе ко се радује. Кад читамо ова писма, пред нама као да стоји жива личност св. Нила, који — иако је побегао из света у пустињу — ипак је својим високим ауторитетом имао велики утицај на друштвени, па чак и на државни живот. Живот св. Нила служи као живи пример за доказ каква је велика корист друштву од једног истинитог подвижника, монаха-аскете. Јер прави хришћански аскета је светило друштва, он својим моралним утицајем може да потпомогне духовни препород друштвеног живота на основу вечних принципа правде, мира и љубави.

Клањајући се побожно пред личношћу св. Нила, као пред истинитим хришћанским аскетом, ми заједно са православном црквом молитвено кличемо:

„Радѣйсѧ, садодѣлателю раѧ мѣсленнагѧ: радѣйсѧ, дѣвства хранѣлице кѣлѣ: радѣйсѧ, краснаѧ гѣсль дѣѧ: радѣйсѧ, страстѣй кореносѧчний мечѣ: радѣйсѧ, прѧвѣднѣхъ мѣжѣй высотѣ: радѣйсѧ, вѣкрнѣхъ земнорѣднѣхъ предѣстѣтелю: радѣйсѧ, Нѣле, ѡ ѣе всемирный.“¹

Викентије, Фрадински.